

ДУШКО КУЗОВИЋ

Дофар Универзитет

Колеџ за инжењере

Салала

Султанат Оман

УДК 316.74:7(497.11)

Прегледни рад

Примљен: 27.04.2018

Одобен: 15.05.2018

Страна: 257-269

ОБНОВА ВАРОШИЦА У СРБИЈИ У 19. ВЕКУ - улица и улични фронт

Сажетак: Насеља југозападне Србије су пројектована или реконструирани према узору у средње европском урбанизму 19. века. Правац улица је усклађен са доминантним ветровима. Геометријска улична матрица је примењена ако је то дозвољавала топографија терена. Димензије градских тргова након регулације се крећу од 28*75, 27*70, 60*90 м (Ужице), 75*135 м (Бајина Башта) и 110 м (Пожега). Ширина регулације улице се разликује за главне и секундарне улице. Ширина главне улице износи од 17 м (Ариље), 18 м (Пожега, Косјерић) и 20 м (Бајина Башта). Ширина секундарних улица износи од 13 м (Ариље), 14 м (Пожега, Косјерић), 15 м (Бајина Башта). Ширина терцијалних улица износи 10 м (Пожега) и 12 м (Бајина Башта). Улични профил је димензионисан знатно изнад потреба тадашњег саобраћаја и превозних средстава.

Кључне речи: улична мрежа у Србији, ширине улица у Србији, варошице у Србији, планска насеља у Србији, урбанизам у Србији у 19. веку

Увод

Настајући по урбанистичком плану начињеном од стране образованих лица (према средњеевропском урбанизму 19. века) или спонтано (по потребама и знању насељеника) варошице су добиле свој карактеристичан визуелни идентитет. Један од битних чинилаца је изглед и профил улице. Улица има једнако важну улогу и данас је учествује у формирању карактера насеља. Стога је потребно, кроз савремену урбанистичку праксу, очувати вредности улице и уличног фронта. Да би могли да предузмемо потребне мере потребно је разумевање узроке настанка насеља и снага које су га обликовале. Насеља југозападне Србије свој данашњи облик почела су да добијају почетком 19. века. Тада су основана планска насеља (Пожега 1832, Рогачица 1839, Бајина Башта 1858), реконструисана већ значајно развијена насеља (Ивањица 1846, Ужице 1863) или потпуно спонтана настала насеља која су регулисана у поступку проглашења за варошице (Ариље 1880, Косјерић 1892, Чајетина 1930). Прос-

тор овог рада чије четири општине: Ужице, Пожега, Ариље и Косјерић. Историјски оквир овог рада почиње са Другим српским устанком и завршава се крајем са почетком Првог светског рата 1914. године.

Литература за тему којом се бави овај рад је настајала сукцесивно од половине 19. века од стране Стојана Обрадовића (Обрадовић, 1858), Феликс Каница (Каниц, 1985), Љубе Павловића (Павловић, 1925), Јована Цвијића (Цвијић, 1931), Драгиша Пантелића (Пантелић, 1936), Ото Дубислав Пирха (Пирх, 1983), Арнолд Арчибалд Патона (Paton, 1845), Јоакима Вујића (Вујић, 1902), Максима Евгеновића (Евгеновић, 1877), итд. Истраживања спроведена половином 20. века су начинили Бранислав Којић (Којић, 1949; Којић, 1941; Којић, 1970; Којић, 1976), Бранко Максимовић (Максимовић, 1962; Максимовић, 1978), Новак Живковић (Живковић, 1979; Живковић, 1981; Живковић, 1984; Живковић, 1981; Живковић, 2000), Владимир Мацура (Мацура, 1983; Мацура, 1984), Иван Здравковић (Здравковић, 1990), Надежда Пешић-Максимовић (Максимовић-Пешић, 1974; Максимовић-Пешић, 2015), Душко Кузовић (Кузовић, 1998; Кузовић, 2013а; Кузовић, 2013б; Кузовић, 2013с; Кузовић, 2013д; Кузовић, 2014а; Кузовић, 2014б), итд.

Циљ рада је да се анализирају и специфицирају особине улице и уличног фронта варошица. Анализа треба да обухвати уличну матрицу и димензије улица. Посебно је потребно приложити анализу примера за насеља са различитим начином настанка. Резултат рада треба да помогне у бољем разумевању урбанистичких елемената насеља како при њиховом проучавању тако и при савременом урбанистичком планирању.

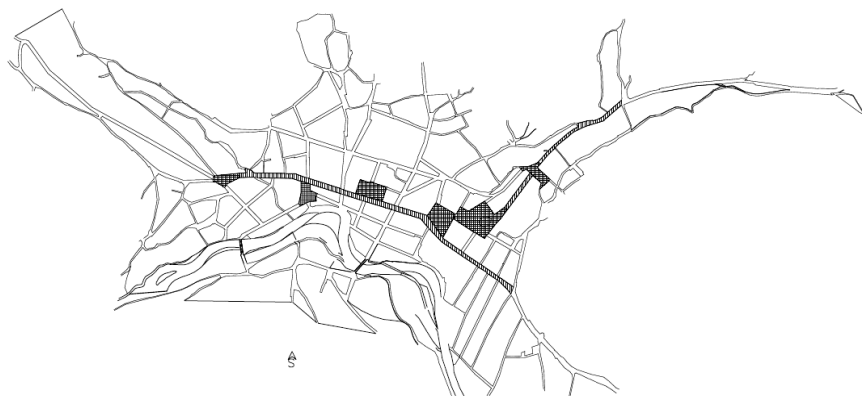
ДОКУМЕНТАЦИЈА

Улична матрица и димензије улица

У новопланираним насељима правац улица је усклађен са ружом ветрова и потребама проветравања улица, односно није се тежило ка стварању ортогоналне мреже усаглашене са странама света: у Пожеги приближно север – југ и исток – запад; у Бајиној Башти североисток - југозапад, у Косјерићу север – југ, у Ариљу северозапад – југоисток. Намера са изградњом правилне уличне мреже је напуштање отоманског приступа у обликовању насеља и неправилних улица. Приликом реконструкције насеља примењивана су два метода: исправљање постојећих и просецање нових улица. На примеру Ужица може се приметити следеће: траса главне улице (која се поклапала са саобраћајницом која је пролазила тим простором вековима) је задржана у целисти; неправилни улични фронтови су замењени са правом регулационом линијом; ширина улице је повећана; уведена је обавеза поштовања урбанистичких норми; прописан је начин обликовања и материјализације објеката.

И код секундарних и терцијалних саобраћајница у највећој мери планери су покушали да задрже основне трасе, да се улични фронтови исправе и ширина улице повећа. У деловима око градских тргова (Ракијска пијаца, Дрварска

пијаца итд.) уведена је обавеза градње на регулационој линији, слободностојећи објекти су забрањени и уведена обавеза изградње објеката у низу (да се бочне фасаде објеката саграђених на регулационој линији додирују). Према регулационом плану Ужица из 1863. године (Кузовић,2013а) стамбене и стамбено-пословне улице, које су трасиране по изохипси, за колски саобраћај имају прихватљив подужни нагиј. Насупрот попречним, саобраћајнице управне на изохипсе уопште нису подобне за колски саобраћај. Планом регулације Ужица из 1891. године (Кузовић,2013б; Кузовић,2014а), ширина улица је регулисана на планом предвиђени профил, и за то време жељени урбанистички идеал. Ширина улица је више повезана са постојећом изградњом на терену него са рангом у оквиру насеља. Главна улица Димитрија Туцовића имала је ширину регулације од 15 м, улица Југовићева и Немањина од 9-10 метара, ул. Момчила Тешића, Дечанска, Вуколе Дабића, Страхинића Бана имале су ширину од 10 м док улице Липа, Жичка су имале планирану регулацију од 8 метара (сви називи из 2010. године).

Слика 01. Ужице, улична мрежа према плану из 1863. године

Насупрот томе економски живот који је планиран да се одвија на трговима у граду убачен је у просторе који нису имали пуно веће димензије од улица. Наравно све је узроковано недостатком простора на коме се развија насеље. Дрварска пијаца је имала најповољнију ширину од 28 м, док је дужина била око 75 м. Ракијски пијац је имао сличне димензије (27x70 метра) а главни трг (Житна пијаца) је имала димензије (60 x 90 м). Према тадашњим плановима највећи трг је требао да буде трг код Цркве и за њега је планирана површина 90x110 метара. У мањим местима ширина појаса за саобраћајнице је била много већа него што је било потребно, посматрајући саобраћајно оптерећење. У Ариљу ширина регулације главне улице износи 17 метара а све бочне улице које пресецају главну имају регулацију од 13 метара. У Косјерићу ширина регулације главне улице износи 16-18 м док ширине регулације осталих саобраћајница зависи од тога да ли су улице некадашњи државни пут или су новопросечене. Улица Јордана Ђокановића има ширину регулације од 14 метара као и многе стамбене улице. У Бајиној Башти као плански регулисаном насељу дим.градског трга је износила око 75x135 метара. Главне саобраћајнице које су

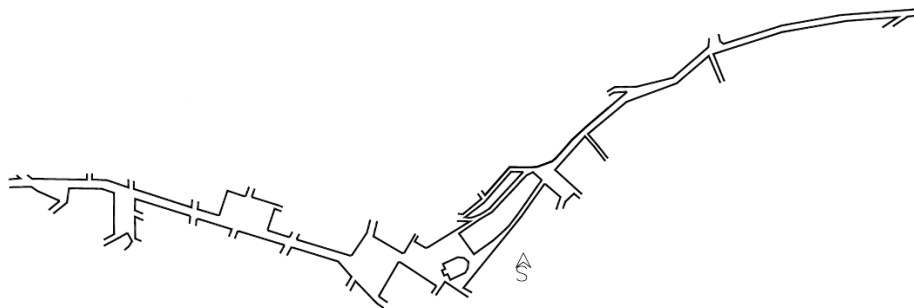
пресекале трг имале су ширину регулације око 20 м, секундарне улице 15 м и терцијалне 12 метара. У Пожеги пречник градског трга износи 110 м, пречник примарних саобраћајница око 18 м, секундарних око 14 м, терцијалних 10 метара (СКН Ужице, 1934).

Анализа примера

Постојећа насеља регулисана урбанистичким планом

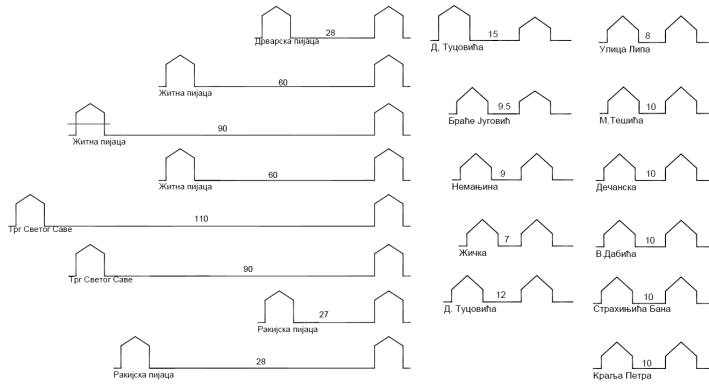
Ужице

Ужице је град са веома дугом традицијом. Основан је у 14.веку да би за време Отоманске окупације, доживео процват: постајо је један од три најважнија града на Балкану (после Истанбула). Такав статус се одразио на број становника и величину насеља. Стога су трасе улица добиле одређене тоом периода процвата. Након 1863. године српске власти су преузеле управу над градом и почеле обнову кроз два плана: 1863. и 1891. године. [Слика 01, 02]

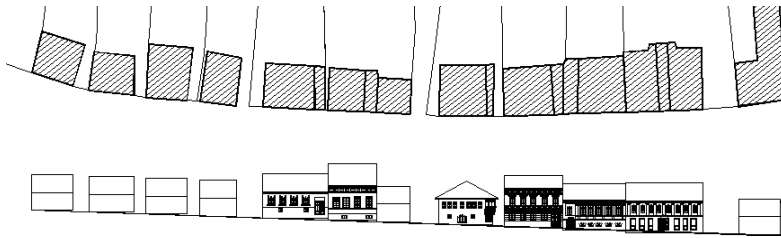
Слика 02. *Ужице, простор главне улице од Царинског до Алексића моста, према плану из 1891.године*

Плановима је постепено коригована траса улица и регулисан улични фронт. Правилима грађења су дате смернице за формирање парцела и пројектовање објеката. Шрина улица стога је базирана на димензијама које су одређене током отоманске управе и које су, само повремено, успешно кориговане: примарке улице су ширине око 12-15 метара, секундарне око 10, а терцијалне око 7-8 метара. [Слика 03] У Ужицу, карактеристике уличних фронтава, се могу илустровати анализом две улице: Немањине и Димитрија Туцовића. Улица Немањина је једна од најстаријих улица у граду и налазила се у зони у којој је, током отоманске окупације, живело хришћанско становништво. Формирају је објекти саграђени у другој половини 19. века и, без обзира на обликовање и организацију објекта, сви су саграђени на регулационој линији. У оквиру уличног фронта налазе се објекти грађени у духу оријенталне архитектуре 19. века, затим објекти грађени крајем 19. и почетком 20. века (претежно обликовани у духу класицизма и романтизма), а мали број објеката је саграђен између 1920-1941. године. Претежна намена објеката је становање, претежна спратност приземље и спрат. Потребно је истаћи да приземни објекти у улици (саграђени крајем 19. века) имају волумен као спратни објекти у улици (саграђени између два светска рата).

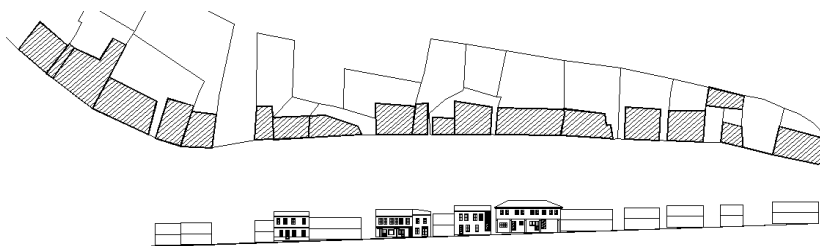

Слика 03. Ужице, пресек кроз тргове и улице (према стању из 1891)

Улица је у благом подужном паду према центру града. Улива се на јавни трг (Ракијски пијац) димензија 28*75 метара. Улични фронт нема правилну линију већ је улица у дугом, благом, луку. Од периферије ка центру, по типу изградње, објекти су од слободностојећих до објеката грађених у низу. У погледу висине стрехе и слемена нема уједначености. Са леве стране улице, крећући се према Ракијској пијаци, објекти су у погледу форме приближно обликовани а у погледу друштвеног статуса власника припадају истој социјалној групи. Десна страна улице је саграђена од објеката који су обликовани у духу оријенталне градске архитектуре. Висина стрехе је променљива као и висина слемена. Тако да у овој улици имамо два начина обликовања архитектуре. Ширина улице је уједначена и износи 9-10 метара. [Слика 04,05]

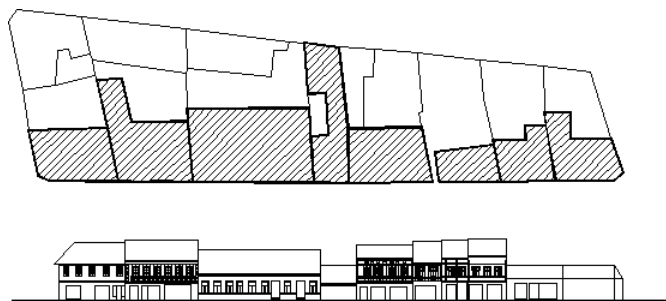
Слика 04. Ужице, улица Немањина, источна страна улице

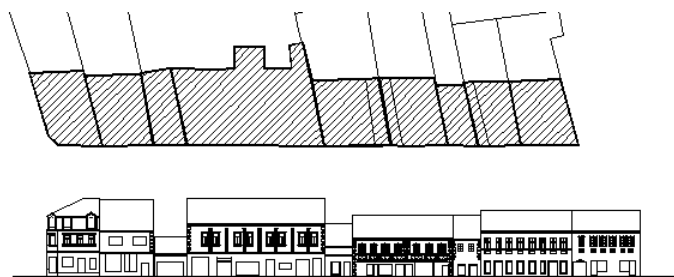
Слика 05. Ужице, улица Немањина, западна страна улице

Улица Димитрија Туцовића, која је имала улогу градске чаршије, одликује се изградњом на регулационој линији и објектима грађеним у низу. Угао-

ни објекти имају исту спратност као и сви суседни и нису наглашени волуменом и висином. Објекти на углу блока су засечени и стварају утисак континуалног уличног фронта. Претежна спратност је приземље и спрат, (главна градска улица). Међутим спратна висина је неуједначна па чак и међу објектима исте спратности. Висина стрехе и висина слемена усаглашена је на малом броју суседних објеката. Како је главна улица, и има велику атрактивност, велики број парцела има малу ширину уличног фронта. Објекти су претежно грађени крајем 19. и у прве две деценије 20. века. Ширина улице износи 15 метара. [Слика 06,07]

Слика 06. Ужице, улица Д. Туцовића, јужна страна улице

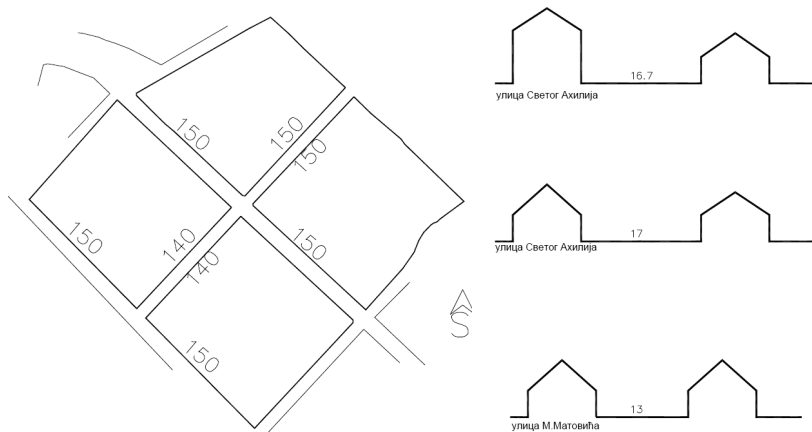

Слика 07. Ужице, улица Д. Туцовића, северна страна улице

Спонтано настала насеља

Ариље

У Ариљу главна улица се улива директно у трг који се налази испред цркве Светог Ахилија. Мада је улица прецизно и јасно регулисана (током регулације варошице у поступку проглашења за варошицу) геометрија трга Светог Ахилија је неправилна, потпуно супротно са ортогонално регулисаним насељем. Објекти у главној улици су подигнути на регулационој линији и већина објеката је грађена и обликована као објекат у низу. Насупрот томе градски трг карактеришу објекти који су слободностојећи и не формирају својим уличним фасадама затворену форму трга. Сви објекти у главној улици и улици која тангира градски трг имају спратност која варира од Пр+0 до Пр+1. Слика 08]

Слика 08. *Арије, улична мрежа, пресек кроз главну и попречну улицу*

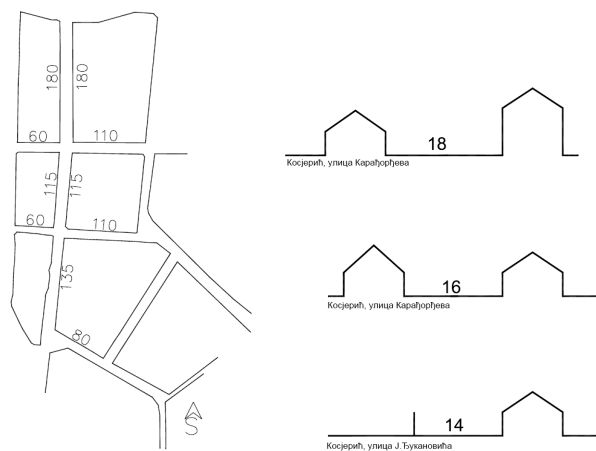

Слика 09. *Арије, улица Светог Ахилија и М. Матовића (стање из 1934.)*

У погледу функције већина приземних објеката који су орјентисани ка тргу и главној улици је пословне намене док спратни објекти у приземљу садрже пословање а на спрату становање. Контура уличног фронта је неправилна и у зонама главне улице до градског трга објекти су збијени, вероватно трудећи се да буду што ближе главном пијачном простору у насељу, и имају чврсту контуру претежно приземних објеката. Како се зона насеља удаљава од главног трга објекти постају слободностојећи. Карактеристике контуре уличног фронта су идентичне са обе стране улице. Ширина уличног фронта главне улице износи 17 метара, а секундарних улица 13 метара. Слика 09]

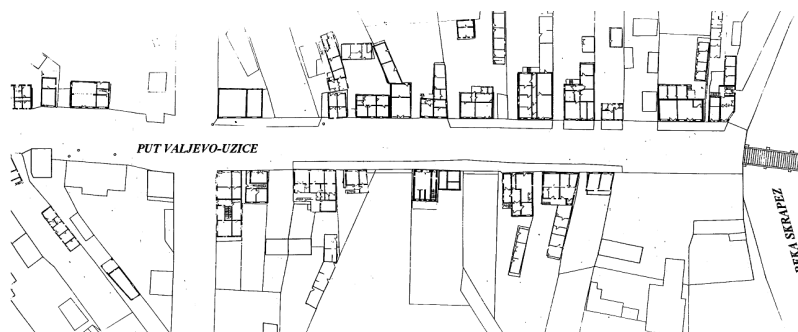
Косјерић

У Косјерићу главна улица заузима велику дужину, од реке Скрапеж до средње зграде, пружајичи се дуж главног друма Ваљево-Ужице. Објекти у главној улици су грађени на регулационој линији а због довољно погодног простора су претежно слободностојећи, са великим неизграђеним простором, између два објекта на уличном фронту. Углови градског блока су назначени са објектима који имају засечен угао (попут објеката у блоковима у Ужицу, Ваљево). Развој ових атрактивних тачака у блоковима почиње 1938. године када, захваљујући економском развоју, почиње друга фаза у развоју насеља. У тој фази се уклањају објекти лошег бонитета и земањују са савременим. Најатрактивније тачке у овој фази су објекти на углу блока. Контура уличног фронта није континуална. Слика 10]

Слика 10. *Косјерић, централни блокови и улице, ширина улица (стање из 1934)*

Контура се састоји од објеката и неизграђеног простора између (затвореним зиданом оградом и капијом). Простор око јавних објеката (општинске зграде, основне школе и цркве) није обликован да ствара форму затвореног градског трга. Пијаца која се налази у близини општинске зграде има неправилну троугаону форму, јер је настала на пресеку две улице. Ширина уличног фронта износи 16-18 метара. [Слика 11]

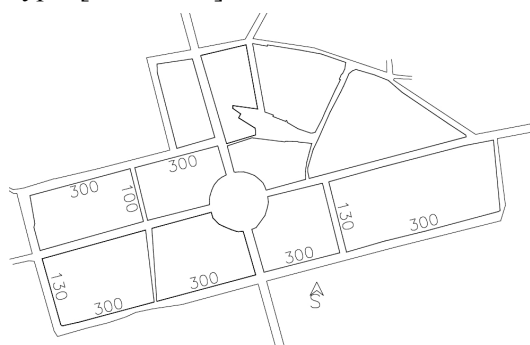

Слика 11. *Косјерић, главна улица на потесу од Хана до реке Скрапеж (1934)*

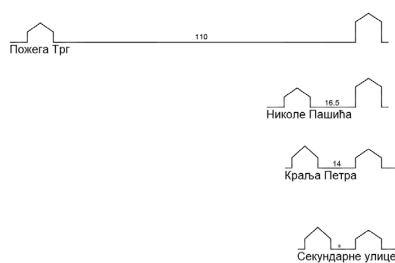
Новооснована насеља

Пожега

У Пожеги (захваљујући урбанистичком плану по коме је изграђено насеље и мерама урбанистичке дисциплине које су примењиване од почетка живота насеља) карактер уличног фронта улица и градског трга даје утисак уређеног насеља. Од оснивања насеља (планским актом 1832) до почетка Првог светског рата (80 година) у зони градског трга и две главне улице промене су две генерације грађевина. Како је планом предвиђена само траса улица и трга (јавног земљишта), план није разматрао детаљно приватне парцеле. Према геометрији парцела очигледно да је само план јавног земљишта пројектован на постојећи парцелацију (аграрног земљишта). Стога су бочне стране парцела и улични фронт под углом који није једнак 90°. Такво стање се одразило на организацију објеката и њихову искришћеност. Првобитни објекти су били приземни (могу се видети на старим фотографијама), конструктивни систем је био бондручни а обликовани су у духу оријенталне и народне архитектуре. [Слика 12]

Слика 12. *Пожега, централни блокови и улице (према плану из 1832).*

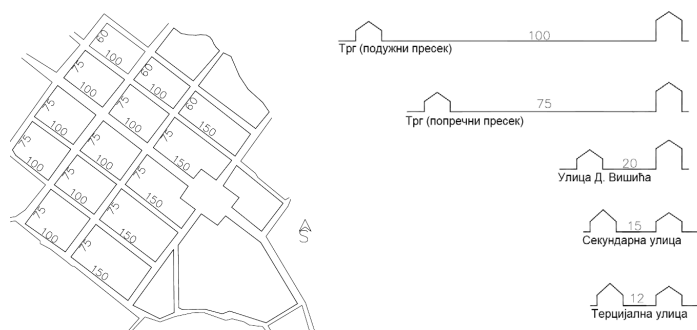
Слика 13. *Пожега, Пресек кроз трг, главну и секундарну улицу*

Захваљујући економском напретку насеља, од 1878. до 1914. године, већина објеката је уклоњена и замењена са новим објектима. Контура се састоји од објеката и неизграђеног простора између (затвореним зиданом оградом и

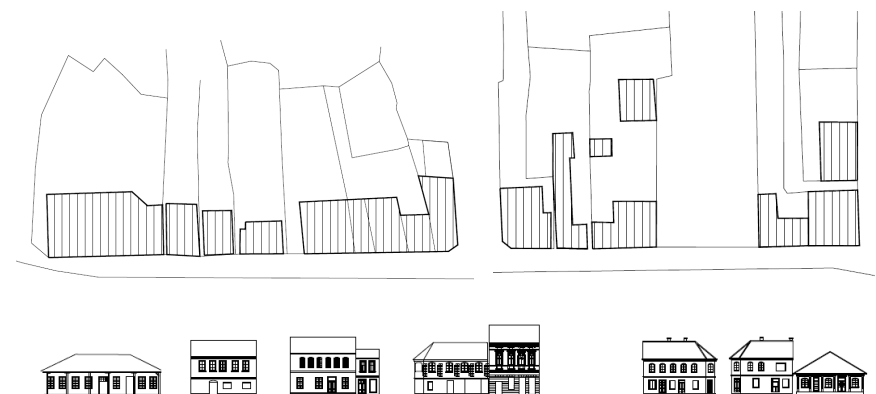
капијом). Простор око јавних објеката (општинске зграде, основне школе и цркве) није обликован да ствара форму затвореног градског трга. Пијаца која се налази у близини општинске зграде има неправилну троугаону форму, јер је настала на пресеку две улице. Ширина уличног фронта износи 16-18 метара. Нови објекти су грађени по плану начињеном од инжењера, спратни и обликовани у духу класичне архитектуре. Спратност већине објеката на градском тргу је приземље и спрат док објекти грађени дуж секундарних и терцијалних улица су приземни. Контура уличног фронта градског трга је чврста, затворена и без прекида. Разлог за такву ситуацију на терену треба тражити најпре у законској обавези инвеститора у погледу спратности и организације објекта али и економској атрактивности главне улице и градског трга. Улична контура главних улица је у појединим партијама чврста са уједначеним висина стрехе и слемена и повремено се прекида са неизграђеним парцелама или евентуално улазима у двориште. Већина објеката, без обзира да ли су у низу или слободностојећи, је обликована у низу. Ширина градског трга (пречник) износи 110 метара, главних улица износи 16,5 и 14 метара а секундарних 9 метара. [Слика 13]

Бајина Башта

Бајина Башта је плански основано насеље 1858. године. Планом је предвиђена парцелација јавног земљишта али и геометрија парцела унутар блока. Такво решење се позитивно одразило на могућности обликовања објеката. Димензије блокова, које се не наслањају на централни трг, износе 75*100 метара, а блокови око централног трга и дуж западне стране улице која се пружа правцем исток-запад имају димензије, 75*150 метара. [Слика 14] Просечна површина блока износи 0,75 ха до 1,125 ха. са просечним бројем од 12 плацева, просечна површина једног плаца износи 6-8 ари. Све парцеле су правоугаоне, уједначене површине, један излаз на улицу, а парцеле на углу имају излаз на две улице. Димензија трга износи 100*75 метара, ширина примарне улице 20, секундарне 15, а терцијалне 12 метара. [Слика 15]

Слика 14. *Бајина Башта, улице и пресек кроз трг, главну, секундарду и терцијалну улицу (према плану из 1858)*

Слика 15. *Бајина Башта, улични изглед*

Закључак

Насеља југозападне Србије су настала на три начина: а) према планском узору, б) реконструсана у одређеној фази развоја, в) плански уређена у поступку проглашења за варошицу. У новопланираним насељима, уколико су то дозвољавали топографија терена примењна је ортогонална улична матрица, правац улица је усклађен са потребама проветравања улица. У Ужицу, реконструисаном насељу у два наврата (1863. и 1891), профили улица су промењени: улице су једнаке ширине регулације, објекти су грађени у низу и затварају чврст улични фронт. Јавни простори су подељени на тргове и улице. Дрварска пијаца има димензије 28*75, Ракијски пијац 27*70 а Житна пијаца 60*90, Трг Светог Саве 90*110 метара. У Ариљу ширина главне улице износи 17 а секундарних 13 метара. У Косјерићу ширина главне улице износи 18 док ширине секундарних улица око 14 метара. У плански регулисаним насељима: Бајина Башта димензије градског трга износе 75*135, примарне улице 20, секундарне 15 и терцијалне 12 метара. У Пожеги пречник трга износи 110 м, ширина примарних улица 18, секундарних 14, терцијалних 10 метара. Ширина уличног фронта у планираним и регулисаним спонтано насталим насељима је била знатно већа него што су то захтевала превозна средства и саобраћајно оптерећење у тренутку пројектовања улице.

Пореко илустрација:

1. Slika 01,02,08,10,12,14,15. Autor (prema karti Vojnogeografski institut, Beograd).
2. Slika 03,04,05,06,07,09,11. Autor (prema skicama sa terena)

Литература и извори:

1. Vujić, Joakim (1902): *Putešestvije po Srbiji*, Beograd.
2. Evgenović, Maksim (1877): *Životopis Maksima Evgenovića*, Budimpešta.

3. Živković, Novak (1979): *Užički nemiri 1828-1838*, Užice.
4. Živković, Novak (1981): *Užice 1862.*, Užice.
5. Živković, Novak (1981): *Škole i učitelji u užičkom kraju*, Užice.
6. Živković, Novak (1984): *Okružje užičko polovinom 19. veka.*, Užice.
7. Živković, Novak (2000): *Užički okrug 1865-1880*, Užice.
8. Zdravković, Ivan (1990): *Dokumenti narodnog stvaralaštva u prošlosti*, Beograd.
9. Kanic, Feliks (1985): *Srbija – zemlja i stanovništvo*, Beograd.
10. Katastarski plan Kosjerića, Požege i Bajine Bašte iz 1934. godine, SKN Užice.
11. Kojić, Branislav (1949): *Stara gradska i seoska arhitektura u Srbiji*, Beograd.
12. Kojić, Branislav (1970): *Varošice u Srbiji XIX veka*, Beograd.
13. Kojić, Branislav (1976): *Stari balkanski gradovi, varoši i varošice*. Beograd: Izdavačko informativni centar studenata.
14. Kojić, Branislav (1941) *Arhitektura srpskog sela - Šumadija i Pomoravlje*, Beograd.
15. Kuzović, Duško (1998): Stanovanje u varošicama centralnog dela zapadne Srbije 1850-1950. godine, *Zbornik radova Drugi naučni skup „Unapređenje stanovanja '98“*, Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 41-47.
16. Kuzović, Duško (2013a): Kuća Miljca Trifunovića u Užicu iz 1845, *Istorijski baština*, Užice, broj: 22, str. 67-84.
17. Kuzović, Duško (2013b): Transformacija urbanog razvoja na primeru prvog urbanističkog plana Užica iz 1863. godine, *Arhitektura i urbanizam, broj 36*, IAUS, Beograd, str. 68-73.
18. Kuzović, Duško (2013c): Urbanistički plan Užica iz 1891. – ulična mreža i blokovi, *Izgradnja*, Beograd, vol. 67, br. 9-10, str. 393-398.
19. Kuzović, Duško (2013d): Artiljerijska kasarna u Užicu i njena uloga u urbanistikom razvoju grada“, *Vojnoistorijski glasnik*, Beograd, br. 1, str. 167-180.
20. Kuzović, Duško (2014a): Generalni plan Užica iz 1891, *Glasnik Društva konzervatora Srbije*, Beograd, br.38, str.126-128.
21. Kuzović, Duško (2014b): Urbanistički plan Rogačice iz 1839, *Izgradnja*, vol. 68, br. 7-8, str. 352-358.
22. Maksimović, Branko (1978): *Idejni razvoj srpskog urbanizma, period rekonstrukcije gradova do 1914*. Beograd.
23. Maksimović, Branko (1962): *Urbanizam u Srbiji, osnivanje i rekonstrukcija varoši u 19. veku*. Beograd.
24. Maksimović-Pešić, Nadežda (1974): Učešće vlasti y stvaranju centara y selima Srbije y XIX veku, *Saopštenja*, broj 10, str. 175-190.
25. Maksimović-Pešić, Nadežda (2015): *Moravska kuća Srbije*, Beograd.
26. Macura, Vladimir (1983): *Urbano planiranje u Srbiji 19. i 20. veka*, Beograd: Beograd projekt - Centar za planiranje urbanog razvoja.
27. Macura, Vladimir (1984): *Čaršija i gradski centar, razvoj središta varoši i grada Srbije 19. i prve polovine 20. veka*. Niš: IRO Gradina.
28. Obradović, Stojan (1858): *Opisanije okruga užičkog*, Beograd.
29. Pavlović, Ljuba (1925): *Užička Crna Gora*, Beograd.
30. Pavlović, Ljuba (1930): *Sokolska nahija*, Beograd.
31. Pantelić, Dragiša (1936): *Vojno-geografski opisi Srbije pred Kočimu krajinu od 1783. i 1784.god*, Beograd.
32. Paton, Arnold Arčibald (1845): *Servia*, London.
33. Pirh, Oto Dubislav (1983): *Putovanje po Srbiji u 1829. godini*, Beograd.
34. Cvijić, Jovan (1931): *Balkansko poluostrvo*, Beograd.

RENEWAL OF BOROUGHES IN SERBIA IN THE 19TH CENTURY

- Street and Street Front

Summary: Boroughs of southwestern Serbia have been designed, or reconstructed, on the model of European urban planning in the middle of the 19th century. In the urban plan, heading street is aligned with the dominant winds; geometric street matrix is applied in accordance with topography. Dimensions of city squares are 28*75, 27*70, 60*90 m (Užice), 75*135 m (Bajina Bašta) and 110 m (Požega). The width of the street regulation is different for the primary, secondary and tertiary streets. The width of the primary streets is 17 m (Arilje), 18 m (Požega, Kosjerić) and 20 m (Bajina Bašta). Width of secondary streets is 13 m (Arilje), 14 m (Požega, Kosjerić), 15 m (Bajina Bašta). The width of the tertiary streets is 10 m (Požega) and 12 m (Bajina Bašta). Street profile is designed significantly above the needs of the traffic flow.

Key words: street network in Serbia, the width of the streets in Serbia, boroughs in Serbia, planned boroughs in Serbia, urbanism in Serbia in the 19th century

